

Pregledni znanstveni članek/Article (1.02)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 84 (2024) 4, 909—919

Besedilo prejeto/Received:11/2024; sprejeto/Accepted:11/2024

UDK/UDC: 27-472:004.8

DOI: 10.34291/BV2024/04/Stegu

© 2024 Stegu, CC BY 4.0

Tadej Stegu

Antropološki izzivi kateheze v času umetne inteligence *Anthropological Challenges of Catechesis in the Age of Artificial Intelligence*

Povzetek: Prispevek se posveča vprašanju, kako se kateheza odziva na bliskovit napredek digitalizacije in umetne inteligence. Transhumanistično pojmovanje človeka z obljubami o odrešenju od trpljenja in smrti ter večnem življenju kot skorajšnji posledici razvoja umetne inteligence osvetljuje človekova večna eksistencialna vprašanja in izzive. Nekatere smeri transhumanizma verjamejo, da bo človekovo zavest mogoče kmalu prevesti v digitalno obliko in tako človeka osvoboditi telesa, bolečine in smrti – temeljni izziv sodobne kateheze je torej antropološko vprašanje. Prispevek raziskuje, kako lahko soočenje transhumanističnega in svetopisemskega razumevanja človeka katehezi pomaga pri izčiščenju in kerigmatični prenovi. Kerigmatična prenova kateheze poudarja lepoto krščanskega življenja, odrešenja v Kristusu ter odnosov v krščanskem občestvu. V tem se bistveno razlikuje od transhumanistične vizije osebe, ki pri osebi njen odnosni značaj ignorira. Ugotavljamo, da se kerigmatična kateheza vse bolj vrača k biblični antropologiji, na kateri sloni tudi teologija telesa. Teologija telesa poudarja, da človek ni ustvarjen kot predmet, temveč kot oseba, ki je ljubljena in sposobna ljubiti in je v tem *imago Dei*, ustvarjena po Božji podobi.

Ključne besede: umetna inteligenca, transhumanizem, eksistencialna vprašanja, teologija telesa, odrešenje, kerigma, kateheza

Abstract: The paper addresses the question of how catechesis is responding to the rapid advances in digitalisation and artificial intelligence. The development of digital technologies and the great advances in the development of artificial intelligence represent a profound social transformation that is radically reshaping the world of human life, changing the way we think and experience, and challenging the human understanding of ourselves and of reality. How should catechesis respond to the rapid advances of digitalization and artificial intelligence, how should it engage with modern man? The transhumanist view of man, which promises man redemption from suffering and death and eternal life as a direct result of the development of artificial intelligence, sheds light on the eternal existential questions and challenges facing humanity. Some currents of transhumanism believe that it will soon be possible to transfer man's con-

sciousness into a digital form and thus free them from their bodies, their pain and their death. The anthropological question thus becomes a fundamental challenge for today's catechesis. In this article, we explore how the confrontation between the transhumanist and the biblical understanding of the human person can help catechesis to purify and renew itself kerygmatically. The kerygmatic renewal of catechesis emphasises the beauty of the Christian life, of salvation in Christ and of relationships in the Christian community. In this it differs fundamentally from the transhumanist vision of the person, which ignores its relational character. We note that kerygmatic catechesis is increasingly based on the biblical anthropology that underlies the theology of the body. The theology of the body emphasises that the human person is not created as an object, but as a person who is loved and capable of loving, and who in this *imago Dei* is created in the image of God.

Keywords: artificial intelligence, transhumanism, existential questions, theology of the body, salvation, kerygma, catechesis

1. Uvod

Izjemen napredek novih tehnologij, zlasti na digitalnem področju, spremljajo tako priložnosti kot tveganja, obenem pa odpira vprašanja na številnih področjih.¹ Papež Frančišek v poslanici „Umetna inteligenca in mir“ (Frančišek 2023) ugotavlja, da razvoj digitalnih tehnologij v zadnjih desetletjih v globalni družbi in v njeni dinamiki povzroča globoke spremembe. Nova digitalna orodja spreminjajo podobo komunikacij, javne uprave, izobraževanja, potrošnje, medosebnih odnosov in nešteti drugih vidikov vsakdanjega življenja. Izjemen razmah tehnologije mora zato spremljati ustrezna vzgoja k odgovornosti za njen razvoj. Umetna inteligenca bo postajala vse pomembnejša. Njeni izzivi so tako tehnične kot tudi antropološke, vzgojne, družbene in politične narave (10). Velik napredek pri razvoju umetne inteligence pomeni globoko družbeno spremembo, ki bo svet človeškega življenja korenito spremenila: veliko bolj kot do sedaj ter v obsegu in na način, ki si ju še ne moremo resnično predstavljati ali ju oceniti. V prihodnosti bodo sistemi umetne inteligence vse bolj vključeni v naše vsakdanje življenje in delo. Mnogi v tem vidijo bistveno revolucijo v človekovem obstoju – tehnične inovacije nimajo zgolj velikega potenciala za podporo človeškim dejavnostim (npr. raziskovanju, komuniciranju, gospodarstvu, zdravju, spreminjanju človekovega okolja in resničnosti), temveč hkrati vplivajo tudi na človeka samega: tako na njegovo zunanost in telesnost kot tudi na njegovo notranjost. Oblikujejo in spreminjajo njegovo telo, način razmišljanja in doživljanja; predstavljajo izziv za človekovo razumevanje sebe in resničnosti. Edinstvenost človeških bitij je ena izmed temeljnih predpostavk skoraj vseh kultur in religij. Verjamemo, da je v nas nekaj posebnega, in ta intuicija je

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa „P6-0269 Religija, etika, edukacija in izzivi sodobne družbe“, ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

gotovo skupna vsem kulturam in časom (Dorobantu idr. 2022). Krščanstvo pa še prav posebej poudarja, da je človek ustvarjen po Božji podobi (*imago Dei*) – to paradigmo je treba z vidika teološke antropologije ustrezno razumeti, sicer jo lahko razvoj umetne inteligence (predvsem splošne ali zmogljive umetne inteligence) postavi pod vprašaj (Strahovnik 2023, 848) – ne glede na to, kako inteligenco že definiramo (Žalec 2023). Kot izjemno pomemben izziv se zato pred sodobno katehezo postavlja antropološko vprašanje, ki zahteva, da kateheza človeku ob hitrem napredku digitalnih tehnologij in umetne inteligence pomaga odgovarjati na temeljno vprašanje lastnega obstoja: kdo sem – kot človek? Zdi se, da k razumevanju tega lahko veliko prispeva opredelitev človeka in njegovih temeljnih izzivov, kot je lastna transhumanizmu. V prispevku zato najprej sopostavljamo temeljne poglede na človeka, ki jih zagovarja transhumanizem, in osnovne poudarke svetopisemske antropologije.

2. Odrešenje v času umetne inteligence

Življenje človeka je danes zaradi bliskovitega razvoja tehnologij prijetnejše, lažnejše in udobnejše. Tehnični pripomočki ljudem pomagajo pri obvladovanju vsakodnevnih obveznosti. Podobno velja tudi za različne in navdušujoče medicinske možnosti za 'popravilo' človeškega telesa. Pričakovano se je z razvojem umetne inteligence pojavila tudi želja, da bi njene prednosti združili s človekom in mu tako zagotovili sposobnosti, ki jih sicer po naravi nima. Želja po samopreseganju človeka spremlja že od njegovih začetkov in zdi se, da mu je uspelo – oziroma je zelo blizu – ustvariti nekaj, kar mu bo omogočilo, da svoje omejitve končno preseže (Malović 2024, 10–11). Transhumanistično pojmovanje človeka, ki obljublja odrešenje od trpljenja in smrti ter večno življenje kot skorajšnja posledico razvoja umetne inteligence, z novo jasnostjo osvetljuje človekova večna eksistencialna vprašanja in izzive.

Transhumanizem lahko opredelimo kot gibanje, ki zagovarja razvoj in uporabo novih tehnologij za izboljšanje človeških zmogljivosti in krepitev človeških življenj. Nick Bostrom, eden od vodilnih zagovornikov transhumanizma, ga opredeljuje takole:

»Transhumanizem je ohlapno opredeljeno gibanje, ki se je postopno razvijalo zadnji dve desetletji in ga je mogoče razumeti kot rast sekularnega humanizma in razsvetljenstva. Resnica je, da je trenutna človeška narava popravljiva z uporabo aplikativnih znanosti in drugih racionalnih metod, ki lahko podaljšajo človekovo zdravo dobo, povečajo naše intelektualne in fizične sposobnosti in nam omogočijo večji nadzor nad lastnimi duševnimi stanji in razpoloženji.« (Bostrom 2007, 202)

Čprav transhumanizma ne moremo ozko opredeliti in obsega različne nianse, pa lahko pri vseh v veliki meri zaznamo kar največji odpor do staranja in umiranja. Transhumaniste družijo upor proti človekovemu obstoju, kakršen mu je bil dan. Pre-

pričani so, da je mogoče razvoj človeške vrste usmerjati s tehnologijo – in da bi to morali storiti (Stegu 2019, 685). Singbo v tem smislu prepozna dve smeri transhumanizma. Melioristična smer človeka ne želi korenito spremeniti, ampak ga želi z različnimi oblikami izboljšav pripeljati do njihovega maksimalnega dosega, da bi odpravila določene človeške omejitve. Trdi transhumanizem pa se želi znebiti vsega, kar je človeško, saj je zanj človeškost sinonim za pomanjkljivost, zaoostalost, okornost itd. Starost predstavlja genetsko bolezen, patologijo, ki jo je treba pozdraviti. Z genetskimi manipulacijami, raznimi protezami in v človeško telo vbrizganimi čipi naj bi dosegli nov tip človeka. Tako nastane lik kiborga, za katerega bi bili (današnji) ljudje pravzaprav predniki (Singbo 2024, 55).

V procesu transhumanizacije in transhumanističnega razmišljanja eno ključnih vlog zavzema trenutek tehnološke singularnosti. Gre za stanje v prihodnosti, ko bo umetna inteligenca močno presešla človeško, biološko življenje pa pogoltnila tehnologija, in za skrajni izraz prepričanja, da bomo z intenzivno rabo sodobnih tehnologij rešili tudi najbolj trdovratne težave človeka in sveta (O'Connell 2018, 80) – tehnologija naj bi napredovala eksponentno. Današnja tehnologija je temelj, na katerem raste tehnologija prihodnosti. Čim bolj dovršena postaja, tem hitreje se izboljšuje. Tehnologija se manjša in postaja vse bolj zmožljiva, dokler njen vse hitrejši razvoj ne postane razvoj vrste. Ljudje računalnikov ne bomo več nosili s seboj, ampak jih bomo imeli v sebi: v možganih, v krvi – in si tako lahko povsem spremenili življenje. Naše biološko telo je krhko in podvrženo številnim napakam ter pomanjkljivostim. Ko pa bi prišlo do singularnosti, ne bi bilo več tako: singularnost nam bo omogočila preseganje teh omejitev biološkega telesa in možganov – svojo usodo bomo vzeli v svoje roke. Živeli bomo lahko, kolikor dolgo bomo hoteli. Razumeli bomo človeško razmišljanje in močno povečali njegov domet. Singularnost bo predstavljala vrhunec zlitja biološkega razmišljanja in obstoja s tehnologijo – nastal bo še vedno človeški svet, ki pa bo presegal naše človeške korenine. Po singularnosti ne bo nobene razlike med človekom in strojem, med fizično in virtualno stvarnostjo (Kurzweil 2005). V Kurzweilovi viziji inteligenca igra vlogo odrešenika (O'Connell 2018, 84).

Med transhumanizmom in krščanstvom lahko najdemo nemalo podobnosti predvsem v smislu soteriologije in eshatologije. Transhumanizem in krščanstvo se strinjata, da je končno in smrtno stanje človeka daleč od idealnega. Za transhumaniste ljudje še niso dosegli svojega resničnega potenciala – pa tudi kristjani še niso povsem dosegli stanja, kot jim ga je Bog namenil. Zato se oboji strinjajo, da človek potrebuje osvoboditev iz svojega trenutnega stanja. Za transhumaniste človek osvoboditev od svoje omejenosti lahko doseže s tehnološko preobrazbo, medtem ko je za kristjane človek preobražen z življenjem v Kristusu. Tako transhumanisti kot kristjani se strinjajo, da je smrt človekov končni sovražnik (Waters 2011, 164). Zdi pa se, da se tu njihovo strinjanje tudi konča. Transhumanisti namreč stremijo k večnemu begu pred smrtjo: ko bo napredek znanosti hitrejši, kot je naše staranje, bo človek lahko smrti ubežal sam. Krščanski pogled na večno življenje in odrešenje je povsem drugačen in ima izrazito dialoški značaj: vstop v večno življenje ne pomeni pobega pred smrtjo, temveč združitve z Božjo ljubezni-

jo. Božji sestop je tisto, kar človeku odpira pot ne le do nesmrtnosti, temveč do pobožanstvenja (Cole-Turner 2011, 5). Človek je v krščanski viziji že ustvarjen kot Božja podoba.

3. Človek po Božji podobi

Drugi vatikanski koncil v pastoralni konstituciji „O Cerkvi v sedanjem svetu“ (GS) ob številnih vprašanjih današnjega sveta ugotavlja, da so neravnovesja, zaradi katerih trpi sodobni svet, povezana s temeljnim neravnovesjem, ki ima korenine v človekovem srcu. Kljub naglemu svetovnemu razvoju pa danes »vedno bolj raste število tistih, ki postavljajo ali z novo ostrino občutijo najbolj temeljna vprašanja: Kaj je človek? Kaj je smisel trpljenja, zla, smrti? Vse to so namreč stvari, ki kljub tolikemu napredku obstajajo še dalje.« (GS 10)

Papež Frančišek je zato Papeški biblični komisiji zaupal nalogo, da pripravi dokument o biblični antropologiji kot temelju za razvoj filozofskih in teoloških disciplin v sodobnem času. Jasen antropološki okvir se zdi še posebej pomemben v času, ko je avtoriteta oznanjevalca postavljena pod vprašaj (Vodičar 2023). Tako pripravljen dokument (Pontificia Commissione Biblica 2021) predstavlja novost tako glede vsebine kot glede načina predstavitve, saj pred tem ni bilo dela, ki bi vse glavne elemente, ki v Stari in Novi zavezi Svetega pisma prispevajo k opredelitvi, kaj je človek, predstavilo organsko – teme, ki so se pred tem večinoma razvijale ločeno, so tako usklajene v urejeno celoto. Izhodišče je temeljno besedilo pripovedi o stvarjenju človeka iz 1. Mojzesove knjige (1 Mz 2–3), dopolnjeno z drugimi pripovedmi o stvarjenju, ki v novozavezni literaturi in dogmatičnem izročilu Cerkve veljajo za temeljne. V teh pripovedih so jedrnato orisane konstitutivne značilnosti človeške osebe, ki je od vsega začetka postavljena v dinamičen proces, pri katerem človeško bitje prevzema odločilno vlogo za svojo prihodnost. Vse to je obravnavano v odnosu do dejavne in ljubeče Božje navzočnosti, brez katere niti narave človeka niti pomena njegove zgodovine ni mogoče razumeti. Kot je navedeno v uvodu dokumenta, se vsak od pomembnih elementov, ki so napovedani v ustanovni pripovedi, razvija z uporabo celotne svetopisemske literature; različna izročila Stare zaveze in Nove zaveze prispevajo k oblikovanju kompleksnosti človeške osebe, predstavljene kot skrivnost, ki jo je treba natančno proučiti, in eno od čudes Božjega delovanja.

Dokument je namenjen učiteljem teoloških fakultet, pa tudi katehetom – in sicer kot povzetek, katerega namen je spodbujati globalno vizijo Božjega načrta, ki se je začel z dejanjem stvarjenja in se uresničuje v času, dokler se ne uresniči v Kristusu, novem človeku, ki je »ključ, središče in cilj vse človeške zgodovine« (GS 10), saj »samo v skrivnosti učlovečene Besede res v jasni luči zasije skrivnost človeka« (GS 22).

3.1 Človek v odnosu

Iz Svetega pisma ne razberemo definicije človekovega bistva, temveč artikulirano obravnavo njegovega bivanja kot subjekta številnih odnosov. Z drugimi besedami – to, kar Sveto pismo razkriva o človeku, lahko razumemo le, če raziskujemo odnose, ki jih ima človeško bitje s celotno stvarnostjo. Papež Frančišek v Okrožnici o skrbi za skupni dom „Hvaljen, moj Gospod – Laudato si’“ govori o treh temeljnih odnosih, in sicer o odnosu z Bogom, z bližnjim in z zemljo. (LS 66). Iz njih izhajajo drugi, kot so odnos do časa, do dela, do prava, do družbenih ustanov itd. Po Svetem pismu se ti življenjski odnosi lahko pretrgajo – ne samo zunaj človeka, temveč tudi v človeku samem. Ta prekinitev odnosa je greh. Harmonija med Stvarnikom, človeštvom in vsem stvarstvom je bila pretrgana, ko je človek sam hotel prevzeti Božjo vlogo in je zavrnil spoznanje, da je omejen. To dejstvo je popačilo tudi naravo poslanstva, naj si podvrže zemljo (1 Mz 1,15). Posledica je, da se je prvotno složno razmerje med človekom in naravo spremenilo v spopad (1 Mz 3,17-19). Greh se tako tudi danes z vso svojo uničevalsko silovitostjo izraža v vojnah, različnih oblikah nasilja in trpinčenja, v zapostavljanju najšibkejših, v napadih na naravo.

Čeprav je torej sestavine človeškega bitja koristno obravnavati same po sebi, jih je treba vedno obravnavati v okviru vrste odnosov – tako da človeka ne obravnavamo zgolj z vidikov, ki ga zaznamujejo kot posameznika, ampak tudi v njegovem položaju sina (Boga in človeka), brata in odgovornega sodelavca pri usodi vseh (Pontificia Commissione Biblica 2021, 15). S tem je človek znotraj biblične antropologije razumljen v svoji poklicanosti: le v pravičnosti in ljubezni se narava osebe zares uresničuje.

3.2 Človek v zgodovini

Sveto pismo pripoveduje zgodbo o človeku z Bogom oziroma o Bogu s človekom. Da bi upoštevali način svetopisemske razlage in razumeli njegov pomen, biblične antropologije ni primerno predstavljati po statični shemi, četudi se ta začne s stvarjenjem. Namesto tega je treba na človeka gledati kot na protagonista procesa, v katerem je prejemnik milosti in dejavni subjekt odločitev, ki določajo pomen njegovega bivanja. Človeka ni mogoče razumeti drugače kot v njegovi globalni zgodovini. Biblična antropologija ne sprejema naivnega evlucijskega modela (ki predpostavlja neprestani napredek), še manj podpira temu nasprotno shemo (od zlate dobe do sedanje bede); prav tako ne sprejema ideje o cikličnem ponavljanju (ki bi pričala o nenehnem vračanju istega). Sveto pismo namreč govori o zgodovini zaveze, v kateri ni nič samoumevnega – nasprotno, gre za presenetljivo razodetje nepričakovanega, neverjetnega, čudovitega in celo po mnenju ljudi nemogočega.

Prepričanje, da smo ljudje ustvarjeni po Božji podobi in podobnosti, je v središču krščanske teološke antropologije. Izraženo je na začetku Svetega pisma (1 Mz 1,27), v celoti pa ga sprejemajo tudi novozavezni pisci (1 Kor 11,7; Ef 4,24). Zaradi podobnosti z Bogom se ljudje od drugih bitij razlikujejo. Kaj točno je *imago Dei*, je bila pogosta tema teoloških razprav. Tradicionalna razlaga, ki izvira od cerkvenih očetov, je tako imenovana vsebinska ali strukturna razlaga. Po njej je treba *imago*

Dei razumeti kot določeno edinstveno človeško sposobnost ali zmožnost – najpogostejše povezano z razumom –, ki nas domnevno dela podobne Bogu. Drugi, novejši poskusi *imago Dei* razlagajo ne kot nekaj, kar človek ima, ampak kot nekaj, k čemur je poklican. Funkcionalna razlaga Božjo podobo razume skozi prizmo pooblastila za zastopanje Boga v svetu z opravljanjem skrbništva in oblasti nad preostalim stvarstvom. Relacijska razlaga Božjo podobo umešča v poseben odnos Jaz-Ti, h kateremu so ljudje z Bogom poklicani, in jo vidi izraženo v odnosnosti, ki je značilna za človeško naravo; prototipno v odnosu med moškim in žensko: »Po Božji podobi ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril.« (1 Mz 1,27) Vsebinska, relacijska in funkcionalna so glavne razlage svetopisemskega pojma *imago Dei*, obstajajo pa še številne druge (Dorobantu 2021, 81–84).

Na temelju 3. poglavja Prve Mojzesove knjige biblična antropologija izraža dokaj negativno izvirno pojmovanje človeka, ki ga že od vsega začetka zaznamuje greh. A če se človek – krhko, nespametno in nehvaležno bitje – izkaže za nesposobnega, da bi vzdržal vlogo partnerja v sožitju z Bogom, to ne sme privedi do sistematičnega razvrednotenja človeštva z radikalnim pesimizmom glede poteka zgodovine. Sveto pismo namreč predstavlja Boga zgodovine, ki je zvest v ljubezni in ki tam, kjer je veliko greha, milost še bolj pomnoži (Rim 5,20). Zgodovina odrešenja povečuje Boga v njegovi zastonski, velikodušni, neizčrpni ljubezni (8,31-38); povečuje pa tudi človeka, ki ga je Bog naredil zmožnega resnično izraziti svojo naravo sina – da ljubezen ne le sprejema, ampak tudi daje in je zato začetek upanja za vsak rod, ki se bo pojavil, dokler ne bo nič drugega kot ljubezen, ker bo vse podrejeno Bogu, ki bo »vse v vsem« (1 Kor 15,28).

Dejanje, s katerim Bog človeka sprejme v svoje lastno življenje, je v Jezusu Kristusu postalo meso: človek prejema neumrljivost od Kristusa. Večnega življenja zato ne moremo razlagati iz izolirane posamične eksistence in njene lastne moči, temveč iz naravnosti, ki odkriva jedro krščanskega umevanja stvarnosti sploh: Bog je nesmrtnost kot dinamika odnosov trinitarične ljubezni. »Bog sam ni, atom, marveč odnos, ker je ljubezen; in zato je Bog življenje.« (Ratzinger 2018, 157) Iz vere v stvarjenje sledi celostni značaj krščanskega upanja. Ob tem pa Ratzinger poudarja, da se s spraševanjem o smrti in vstajenju gibljemo po področju, ki ga z zgolj človeško vednostjo ni mogoče enoumno izmeriti, a ga je s temeljnimi antropološkimi izkustvi in uvidi vendarle mogoče podpreti. Prihodnje življenje lahko zato na podlagi sedanjega dojamemo nekako v slutnjah (zaradi dejstva, da je); oznanilo vere se lahko opre na razvidnost razmišljanja. Nasproti temu pa kajstvo tega novega življenja (kaj je) ostaja povsem zunaj našega izkustvenega prostora (160).

Nova zaveza pogled nujno usmerja na 1 Kor 15,35-53. Pavel se srečuje s stališčem, ki skuša misel o vstajenju privedi do absurdnosti s tem, da tej misli zastavi vprašanje: »Kako vstajajo mrtvi?« (v. 35) Nasproti temu stališču Pavel vprašanje o telesnosti vstajenja obravnava tako, da izkustvo nove telesnosti vstalega Gospoda prenese na razumevanje vstajenja mrtvih sploh – Pavel se torej odločno upre vladajočemu judovskemu pojmovanju, ki vstalo telo razumeva v polni identiteti z zemeljskim telesom in tako vstajenjski svet pojmuje kot preprosto nadaljevanje

zemeljskega sveta. Srečanje z Vstajnim, ki se je kot čisto drug(ačen) zemeljskemu gledanju in spoznanju odtegnil, ni nič več podrejeno zakonom materije, temveč je postalo vidno na način teofanije – to srečanje je prejšnje predstave nepreklicno razbilo. Pavel pravi: »Meso in kri ne moreta podedovati Božjega kraljestva in tudi minljivost ne podeduje neminljivosti.« (v. 50) Vsakršno naturalistično in fizicistično gledanje na vstajenje je tukaj poudarjeno odklonjeno. Brezpogojnost, s katero odklanja naturalistične zamisli, ga vendarle ne ovira pri tem, da bi ne še naprej govoril o vstajenju telesa – kar pa je nekaj drugega kot oživitev trupel po načinu tega sveta. Odklanjanje naturalizma za Pavla ne pomeni opustitve vstajenja, temveč ravno njegovo vidnost. Po njegovem prepričanju telo ne obstaja na adamitski način ‚duševnega telesa‘, ampak tudi na način Jezusa Kristusa – kot telesnost v moči Svetega Duha. Nasproti fizicističnemu realizmu ni postavljen spiritizem, pač pa pnevmatični realizem (Ratzinger 2018, 167). Bog je postal človek, da bi človek postal Bog – močne besede, ki jih po sv. Ireneju najdemo pri mnogih cerkvenih očetih, povzemajo samo bistvo krščanstva: Božji sestop je tisti, ki človeku odpira pot do nesmrtnosti in tudi do pobožanstvenja (Cole-Turner 2011, 5).

4. Biblična antropologija in kerigmatična kateheza

Če želi Cerkev sodobnega človeka nagovarjati v njemu razumljivem jeziku, mora nujno vedno znova preverjati svojo vizijo človeka (Currò 2024). Razumevanje resničnega položaja človeka, ki potrebuje odrešenje, kot ga orisuje biblična antropologija, neizogibno vodi v kerigmatično katehezo. Podobno kot transhumanisti človekovo umrljivost doživljajo kot največjo tragedijo njegovega obstoja, tudi biblična antropologija nedvoumno osvetljuje dramatičnost človekovega položaja – človek živi v nenehnem strahu pred smrtjo (Heb 2,15). Izvor vsega človekovega trpljenja in nezadovoljstva je strah pred smrtjo. Ne gre le za strah pred fizično smrtjo, temveč za vse, kar človeku preprečuje, da bi živel polno, pristno in stabilno življenje. Kako se je človek v tem stanju znašel? Na to vprašanje odgovarjajo prva poglavja Svetega pisma, ki pojasnjujejo stvarnost vsakega človeka. »Pripoved o padcu (1 Mz 3) uporablja slikovito govorico, a izreka trditev glede prvotnega dogodka, glede dejstva, ki se je dogodilo *na začetku človekove zgodovine*. Razodetje nam daje gotovost vere, da je vsa človeška zgodovina zaznamovana s tem prvotnim padcem, ki so ga svobodno zagrešili naši prvi starši.« (KKC 390) To človekovo dramatično stanje potrjuje in podčrta Nova zaveza (Rim 5,12-21). V prvotni padec smo vpleteni vsi ljudje, zato je smrt prešla na vse ljudi. Človek je zaradi greha obdan s strahom pred smrtjo, zato ne more priti k bližnjemu, ne more ljubiti – to v človeku povzroča globoko notranjo razklanost, saj je ustvarjen za odnos, za ljubezen po Božji podobi. Krščanska antropologija je zato vedno zagovarjala stališče, da neizmerne bede, ki stiska ljudi, njihovega nagnjenja k zlu in smrti ni mogoče razumeti brez njihove povezave z Adamovim grehom – pa čeprav gre pri tem za skrivnost, ki je človek ne more povsem razumeti (KKC 402–409). Prav dramatično stanje človeka, ki ga opisujejo prva poglavja Svetega pisma, je vstopno mesto kerigmatične kate-

heze: Smrt, ki je kraljevala od Adama (Rim 5,14), je premagana! Kakor v Adamu vsi ljudje umirajo, tako bodo v Kristusu vsi oživiljeni (1 Kor 15, 20-22).

Kerigmatična kateheza sega v samo bistvo krščanske vere: obsega bistvo krščanskega sporočila, posreduje odrešenijsko Božjo ljubezen v Kristusu, da bi človek dosegel polnost življenja (PK 2). V katehezi je zato njena vsebina vedno znova potrebna prečiščenja. Tudi novi „Pravilnik za katehezo“ (PK) večkrat poudarja, da ima

»v katehezi bistveno vlogo prvo oznanilo ali *kerigma* /.../ V ustih katehistov vedno znova zazveni prvo oznanilo: ›Jezus Kristus te ljubi in je daroval svoje življenje, da bi te odrešil. Zdaj vsak dan živi ob tebi, da bi te razsvetlil, krepil in osvobodil.« To oznanilo imenujemo ‚prvo‘, pa ne zato, ker je na začetku in ga potem pozabimo ali nadomestimo z drugimi vsebinami, ki ga presegajo. ‚Prvo‘ je v kvalitetnem smislu, ker je poglobljeno oznanilo, ki ga moramo vedno znova na različne načine slišati na novo in ga v teku kateheze na vseh njenih stopnjah in v vseh trenutkih vedno znova oznanjati v eni ali drugi obliki.« (EG 164)

Ker ima »kerigma neizbežno družbeno vsebino«, se učinkovitost kateheze ne kaže samo v vidnem oznanilu pashalne skrivnosti, temveč tudi v »novem pogledu na življenje, na človeka, pravičnost, družbeno življenje, celotno veselje« (PK 60). Kateheza je oznanilo vere, ki se dotika vseh razsežnosti človeškega življenja, zato na različne načine in v različni meri odzvanja v konkretnem življenju vsakega posameznika (Stegu 2022). Kerigma ni nauk ali vsebina, ki bi jo ponavljali (Rahner in Lehmann 1969, 15) – je izkušnja, odmev vstajenja v življenju krščanske skupnosti in posameznih oseb, ki so zapustile svoje dotedanje razmišljanje in dopustile, da se v njih rodi nova oblika življenja. To je vcepljeno v izkušnjo Kristusovega vstajenja in zmage nad smrtjo – in to oznanjajo: ne le Kristusovo vstajenje, ampak hkrati z njim tudi lastno izkušnjo vstajenja (Tukara 2020, 585–586). Središče oznanjevanja sta človek in njegova izkušnja (PK 5). Spreobrnjeni človek postane priča (Tukara 2020, 597–588). Apostol Pavel to pove takole: »Izročil sem vam predvsem to, kar sem sam prejel /.../.« (1 Kor 15,3) A njegovo oznanilo ni le pripoved o tem, kaj se je zgodilo s Kristusom (3-7), ampak hkrati pričevanje o tem, kaj se je zgodilo njemu: »Nazadnje za vsemi pa se je kot negodniku prikazal tudi meni. Jaz sem namreč najmanjši izmed apostolov in nisem vreden, da bi se imenoval apostol, ker sem preganjal Božjo Cerkev. Po Božji milosti pa sem to, kar sem, in njegova milost, ki mi je bila dana, ni postala prazna. Nasprotno, bolj kakor oni vsi sem se trudil, pa ne jaz, ampak Božja milost, ki je z menoj.« (8–10)

Pavel govori, a tudi pokaže, kako konkretno je videti novo življenje s Kristusom (Stegu 2022). Kristusova zmaga nad smrtjo odrešenemu človeku omogoča vrnitev v prvotno harmonijo, ki je bila porušena z grehom. Človek lahko ponovno vstopa v odnose, za kakršne je bil ustvarjen. Veselo oznanilo krščanstva je med drugim tudi v tem, da telo človeku omogoča živeti celostne odnose in uresničiti njegovo poklicanost (Platovnjak in Svetelj 2023). Pokaže se lepota odnosov v krščanskem občestvu, v krščanskem zakonu, harmonija s stvarstvom: človek ni ustvarjen kot

predmet, temveč kot oseba, ki je ljubljena in sposobna ljubiti in je prav v tem *imago Dei* – ustvarjena po Božji podobi.

5. Sklep

Po mnenju transhumanistov naj bi se s pomočjo bliskovitega razvoja tehnologij in napredka znanosti človek že kmalu sam dokopal do dokončnih odgovorov na svoja temeljna vprašanja in omejenosti: postal naj bi nesmrten, brez omejitev in vsega, kar ga danes še omejuje in uničuje. Krščanska teologija pa transhumanističnih eshatoloških pogledov in odrešitvenih strategij ne more sprejeti iz podobnih razlogov, kot je zavračala manihejsko in pelagijansko krivoverstvo. Transhumanizem v nekaterih svojih vidikih spominja na manihejsko zaničevanje pokvarjenega in zlobnega snovnega telesa, iz katerega je treba rešiti dušo – le da za transhumaniste rešitev ni v tem, da se prepustijo smrti, temveč bi želeli zanikati končno omejenost in smrtnost telesa. Hkrati prepoznamo pelagijansko prepričanje, da se človek do popolnosti lahko dokoplje sam: le z voljo bo dosegel, da postane bitje, kakršno hoče biti. Pelagijansko iskanje popolnosti torej nepopolnosti in nepopolnega človeka prav tako ne prenaša.

Krščanska teologija je dobrosto telesa vedno branila pred različnimi herezijami – in poudarjala dragocenost utelešenja. Prav z utelešenjem svojega Sina Bog stvarstvo odrešuje propada in premaguje smrt. Novo življenje, ki ga prinaša Kristus, ni preprosto podaljševanje starega, pač pa nova vrsta življenja. S Kristusovim rojstvom v telesu, njegovo smrtjo in njegovim telesnim vstajenjem se razodene tudi dragocenost človekovega telesa. V Kristusu lahko človek dokončno in povsem jasno prepozna, da je zares ustvarjen po Božji podobi (1 Mz 1,26-27). Šele odrešenje osvetljuje človekov začetek.

Transhumanistično pojmovanje človeka, ki obljublja odrešenje od trpljenja in smrti ter večno življenje kot posledico razvoja umetne inteligence, kaže, kako velik izziv (kljub bliskovitemu napredku nekaterih področij) so za človeka še vedno njegova temeljna eksistencialna vprašanja. Kerigmatična kateheza, ki izhaja iz biblične antropologije in se zaveda dramatičnega stanja ter eksistencialnih vprašanj sodobnega človeka, mu odpira pot k sprejemanju odrešenja v Kristusu.

Kratice

EG – Frančišek 2014 [Evangelii Gaudium].

GS – *Koncilski odloki* 1980 [Gaudium et spes].

KKC – Katekizem Katoliške cerkve 2008.

LS – Frančišek 2015 [Laudato si'].

PK – Papeški svet za pospeševanje nove evangelizacije 2021 [Pravilnik za katehezo].

Reference

- Bostrom, Nick.** 2007. In Defense of Posthuman Dignity. *Bioethics* 19:202–214.
- Cole-Turner, Ronald.** 2011. The Transhumanist Challenge. V: Cole-Turner Roland, ur. *Transhumanism and Transcendence: Christian Hope in an Age of Technological Enhancement*, 1–19. Washington: Georgetown University Press.
- Curro, Salvatore.** 2024. Tracce sensibili di Rivelazione: nuova sfida antropologica nella pastorale. V: Biancardi Giuseppe in Curro Salvatore, ur. *Fede e catechesi in Europa: possibili sentieri*, 53–81. Torino: Elledici.
- Dorobantu, Marius, Brian Patrik Green, Anselm Ramelow in Eric Salobir.** 2022. Being Human in the Age of AI. Research gate. https://www.researchgate.net/publication/365945288_Being_Human_in_the_Age_of_AI?channel=doi&linkId=6389b3b82c563722f22e84df&showFulltext=true (pridobljeno 12. 11. 2024).
- Dorobantu, Marius.** 2021. Human-Level, but Non-Humanlike: Artificial Intelligence and a
- Multi-Level Relational Interpretation of the Imago Dei.** *Philosophy, Theology and the Sciences* 8, št. 1:81–107. <https://doi.org/10.1628/ptsc-2021-0006>.
- Frančišek.** 2014. Evangelii Gaudium. Apostolska spodbuda. Ljubljana: Družina.
- — —. 2015. Laudato si'. Okrožnica. Ljubljana: Družina.
- — —. 2023. Umetna inteligenca in mir. Poslanica svetega očeta Frančiška za 57. svetovni dan miru. Ljubljana: Družina.
- Koncilski odloki.** 1980. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.
- Kurzweil, Ray.** 2005. *The singularity is near: when humans transcend biology*. New York: Viking.
- Malović, Nenad.** 2024. Transhumanizam i Božji popravni ispit iz stvaranja. *Bogoslovna smotra* 94, št. 1:9–11.
- O'Connell, Mark.** 2018. *Živeti kot stroj: Pustolovščine med kiborgi, utopisti, hekerji in futuristi, ki rešujejo preprosto vprašanje smrti*. Tržič: Učila.
- Papeški svet za pospeševanje nove evangelizacije.** 2021. Prilnik za katehezo. Ljubljana: Družina
- Platovnjak, Ivan, in Tone Svetelj.** 2023. Technology as the Elixir of Immortality: Resurgent Philosophical and Spiritual Enigma of Human Imprisonment. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:973–984. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/platovnjak>
- Pontificia Commissione Biblica.** 2021. «Che cosa è l'uomo?» (Sal 8,5): Un itinerario di antropologia biblica. Vatikan: Libreria Editrice Vaticana.
- Rahner, Karl, in Karl Lehmann.** 1969. *Kerygma and Dogma*. New York: Herder and Herder.
- Ratzinger, Joseph.** 2018. *Eshatologija: smrt in večno življenje*. Ljubljana: Ognjišče.
- Singbo, Odilon-Gbènoukpo.** 2024. Krščanska antropologija i umjetna inteligencija u doba transhumanizma. *Bogoslovna smotra* 94, št. 1:53–75. <https://doi.org/10.53745/bs.94.1.6>
- Stegu, Tadej.** 2019. Transhumanizem in krščanska antropologija. *Bogoslovni vestnik* 79, št. 3:683–692. <https://doi.org/10.34291/bv2019/03/stegu>
- — —. 2022. Kerigmatska kateheza in resonanca. *Bogoslovni vestnik* 82, št. 3:705–714. <https://doi.org/10.34291/bv2022/03/stegu>
- Strahovnik, Vojko.** 2023. Etični in teološki izzivi velikih jezikovnih modelov. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:839–852. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/strahovnik>
- Tukara, Drago.** 2020. Važnost prve kerigme za Crkvo i društvo danas. *Bogoslovna smotra* 90, št. 3:583–603.
- Vodičar, Janez.** 2023. Avtoriteta na področju vzgoje in verovanja v digitalni dobi. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:1035–1047. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/vodicar>
- Waters, Brent.** 2011. Whose Salvation? Which Eschatology? V: Roland Cole-Turner, ur. *Transhumanism and Transcendence: Christian Hope in an Age of Technological Enhancement*, 163–175. Washington: Georgetown University Press.
- Žalec, Bojan.** 2023. Ali je umetna inteligenca inteligenca v pravem pomenu besede? Vprašanje psihičnih značilnosti in splošnosti. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:813–823. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/zalec>